

DAGBOEK VAN GOEDELE
LIEKENS IN NIGER

BEVALLEN IS

Als goodwillambassadrice voor UNFPA, het Bevolkingsfonds van de Verenigde Naties, zet Goedele Liekens haar schouders onder de wereldwijde campagne die fistula de wereld uit wil helpen. Deze aandoening is het gevolg van een bevallingsletsel dat onvoldoende verzorgd wordt en dat leidt tot incontinentie. Goedele trok naar Niger om met al haar zintuigen te ondervinden wat het lot is van vele Nigerese vrouwen. En ze laat ELLE exclusief meelesen in haar dagboek met bedenkingen bij wat ze rond zich ziet en hoort.

Wij kunnen het ons niet voorstellen. Trouwen op je twaalfde, zwanger worden, in vreselijke barensoed nood verkeren zonder een dokter of ziekenhuis in de buurt. Je kind uiteindelijk dood ter wereld zien komen en er nog eens een gynaecologische aandoening aan overhouden: fistula dus, incontinentie als gevolg van een zware bevalling. Bovenop het verdriet om een doodgeboren kind komt dus ook nog eens een stigma waar je niet vanaf geraakt. Want de fistula hangt als een constante urinegeur rond je. Je wordt gemeden of verstopt jezelf in je hutje, gegeneerd voor het fijne straaltje urine dat onafhoudend langs je benen stroomt en op den duur bijt in je vel. Je bent niet meer in staat om op het veld te werken en wordt

dus ook daar nutteloos. Je wordt als onrein beschouwd en mag dus niet meer bidden of aan het eten werken. Je wordt verstoten door je man, niemand wil het bed delen met een incontinente vrouw. En zonder man ben je niemand in Niger.

Je gaat niet dood van fistula, maar je waardigheid sterft langzaam. De harde realiteit van een leven met fistula wil ik zien, voelen en ruiken. Voor deze jonge vrouwen, meisjes liever, en soms nog kinderen is er geen ontsnappen aan het voortdurende gedrup. En dat begrijp je pas als je hen ontmoet en naar hun verhalen luistert. Ik ben uitgenodigd door UNFPA om Niger te bezoeken en te kijken hoe aan meisjes en vrouwen stilaan hun waardigheid wordt teruggegeven. In Zinder, een kleinere stad in Niger, heeft de moedige dokter

GEEN KINDERSPEL

Lucien Djangnikpo het dispensarium 'Solidarité' opgericht, waar meisjes en vrouwen met fistula terecht kunnen. Waarom in Niger zoveel fistulavrouwen zijn, vraag ik hem. "De meeste vrouwen die hier patiënt zijn, hebben nooit een prenataal onderzoek gehad want ze wonen op het platteland. Ze belanden maar in een gezondheidscentrum wanneer er complicaties zijn tijdens de bevalling en dan hebben ze soms al drie dagen bevallingsarbeid achter de rug. Gedurende die tijd duwt de baby zo hard dat er fistula ontstaat. Een bevalling, dat is niet iets voor kinderen. Die meisjes zijn fysiek en psychologisch niet klaar om moeder te worden. Sommige vrouwen die hier aankomen, leggen zelfs niet de link tussen hun lange bevalling en de fistula. We kunnen niet genoeg hameren op het belang van preventie en informatie!"

Waarom zijn er niet meer Luciens, vraag ik me hardop af. Hij vertrouwt me toe dat veel van zijn mannelijke collega's niet begrijpen wat hem bezielt om aan de lopende band deze operaties uit te voeren. Meer nog, sommige dokters weigeren het te doen omdat ze het een vies zaakje vinden...

Niger van fistula verlossen is een werk van lange adem en moet op meerdere fronten gebeuren. De gemiddelde leeftijd voor een huwelijk is vijftien jaar voor een meisje, dan mogen meisjes bij ons voor het eerst naar een fuif... Op het platteland worden meisjes

soms al op negenjarige leeftijd uitgehuwelijkt. Vroegtijdige zwangerschappen zijn dan ook een belangrijke oorzaak voor de fistula. Voeg daar dan nog eens de algemene ondervoeding bij die de hele Sahel typeert. Die slechte voeding zorgt ervoor dat het bekken van heel jonge meisjes niet genoeg ontwikkeld is om een kind te baren. Armoede en het ontbreken van gezondheidszorg maken het alleen maar erger en het rigoureus in stand houden van achterhaalde oude gewoonten en gebruiken helpt zeker niet, zoals de verplichting om het eerste kind op de wereld te zetten in je ouderlijke huis zonder hulp van buiten de familie. Het is een gevaarlijke cocktail: tradities, armoede en onwetendheid zijn factoren die elkaar nog versterken.

Het is een gek gezicht om al die jonge vrouwen bij elkaar te zien. De vrolijkheid die Afrika volgens de clichés zo typeert, is hier soms ver te zoeken. Enkel hun prachtige kleurrijke jurken geven blijk van de levensvreugde die typisch is voor dit continent. De vrouwen die wachten om geopereerd te worden, hebben al een sonde gekregen die de urine afleidt naar een klein plastic potje. Ze nemen het overal met zich mee. Als ik tussen hen op de grond zit, voel ik ondanks de potjes die ze hebben toch nattigheid. Ik zit midden in de vele plassen urine die de vrouwen hier verliezen, midden in hun realiteit.

Een goodwillambassadeur van UNFPA, dat betekent hier nog iets. Ze hebben mapjes gemaakt met mijn foto op en ik word als een vip opgewacht aan de luchthaven en overall meegetroond. We maken zelfs een tussenstop bij een plaatselijke 'koning'. Hij heeft lucht gekregen van het internationale bezoek en we mogen bij hem op audiëntie. Ik waan me in een slechte film als ik voor de troon word gebracht van een oude man uitgedost in traditionele kledij. We praten via een tolk maar hij kijkt me nooit rechtstreeks aan, alle communicatie, verbale en non-verbale, verloopt via iemand anders. Ik vraag hem of hij zijn macht niet wil gebruiken om het lot van meisjes in deze regio te verbeteren. Hij geeft me een ontwijkend antwoord. Hij belooft hen aan te manen om later te trouwen. Want hier ben je een ouwe vrijster als je op je achttiende nog niet bent getrouwd. En daarna wil hij het verder liever hebben over de koning en de prinsen van België over wie hij praat alsof het goeie kennissen zijn.

Nana Adou is een van de meisjes die zit te wachten met naast haar zo'n kleurig potje. Ze verdwijnt bijna in haar felgroene en oranje jurk. Ze mag dan zestien zijn, maar ze lijkt zelfs nog geen puber. Ze vertelt aarzelend over haar bevalling: "Ik zag de tijd voorbijgaan en wist dat het niet goed was, een bevalling die zo lang duurt. Na een dag en een nacht heeft mijn moeder me naar een lokaal gezondheidscentrum gebracht. Daar was geen verpleger, dus hebben we 24 uur gewacht om dan te besluiten naar een ziekenhuis te gaan, zestig kilometer verderop. Mama en ik hadden een kar geleend, maar uiteindelijk vonden we nog een auto aan de grens." Als haar kind uiteindelijk met een keizersnede op de wereld wordt gebracht, is het al lang dood. En Nana is nu dus ook incontinent.

Niger is een land van extreme armoede, het staat als voorlaatste op de ladder van minst ontwikkelde landen. Zoals altijd zijn het de vrouwen die daar het grootste slachtoffer van zijn. 91% van hen is analfabeet.

Het zijn toch vooral de bijwerkingen van fistula die de aandoening zo zwaar maken. "Bovenop depressie en slapeloosheid doen er zich soms bijkomende ontstekingen voor", legt Maussa Mariama uit, die bij het Ministerie van Gezondheid van Niger belast is met de strijd tegen fistulen. "Soms treden zelfs nierproblemen op omdat de vrouwen minder beginnen te drinken omdat ze bang zijn van de incontinentie."

Ik hoor het ene hartverscheurende verhaal na het andere. Dat van die patiënte die nooit is behandeld en niet wist wat er met haar aan de hand was. Twintig jaar heeft ze eenzaam in een hutje doorgebracht en het was haar kleinzoon die haar eten kwam brengen. Twintig jaar heeft ze geleefd met fistula voor ze op haar 53ste leerde dat dit een te verhelpen aandoening is. Ze kreeg een stuk zeep toen ze aankwam in het hospitaal in Zinder. Gedurende haar hele verblijf voor en na de ingreep heeft ze het niet gebruikt. Het is een cadeau voor haar kleinzoon...

Het verhaal van fistulaslachtoffers is een gruwelijk verhaal. Maar niet één dat noodzakelijk gruwelijk hoeft af te lopen. Daarom ben ik hier, om te zien hoe deze complexe problematiek vreemd genoeg snel verholpen kan worden.

En ik zie hier en daar gelukkig nog sprankeltjes hoop. Ik steek mijn licht op bij Issa Sadou, een man die voor de UNFPA verantwoordelijk is voor een programma dat de genderongelijkheid moet bestrijden. “De situatie is erg complex. Het eerste dat we moeten doen, is ervoor zorgen dat mensen begrijpen dat dit geen verhaal is van ‘boze geesten’. We moeten de taboes wegnemen. Al enige tijd proberen we tussenpersonen in te schakelen, zoals marabouts en imams van wie we weten dat ze een directe invloed hebben op de lokale gemeenschappen. Sommigen onder hen zijn behoorlijk progressief en proberen de boodschap te verspreiden dat die vroege huwelijken slecht zijn.”

Op het truckerspetje op zijn hoofd staat de slogan ‘En finir avec la souffrance muette’, gedaan met het stille lijden. Hij wil fistula erkend zien als een gevolg van het schenden van de rechten van vrouwen.

“In onze maatschappij blijft contraceptie iets uitzonderlijks en het wordt maar gebruikt als mannen dat zien zitten. We moeten hen ook betrekken als het gaat over seksuele gezondheid. Vandaag probeert de jongste generatie van vrouwen voorzichtig het onderwerp aan te snijden met hun echtgenoten.

Nochtans is contraceptie voor de meisjes die fistulen hebben en al drie keizersnedes hebben ondergaan, een kwestie van overleven. De terughoudendheid komt voort uit het respect voor de traditie en de vrees om de religieuze regels te overtreden. Issa lacht plots: “Je moet weten dat de islam het plannen van geboorten toestaat maar niet de beperking ervan. Ach, het is allemaal een kwestie van interpretatie!”

Het is tijd om het eten klaar te maken. De meisjes en vrouwen die in Solidarité verblijven, verzamelen op de zonovergoten binnenplaats. Ze zitten rond de pan waarin paprika's, uien en stukken vlees stoven. Koken, zeep maken of schoonmaken, iedereen moet meedraaien om het centrum dagelijks te laten functioneren. “UNFPA financiert de chirurgische ingrepen,” zegt dr. Lucien Djangnikpo, “maar voor de kosten van het centrum moeten we zelf opdraaien. Hier is iedereen vrijwillig aan het werk, van de sociaal assistent tot de verpleegster. De inbreng van de patiënten en hun familie is noodzakelijk.”

Het straffe aan Solidarité is dat ze er naast medische verzorging ook vorming krijgen. Terugkeren naar hun dorp is veel gemakkelijker wanneer vrouwen een vak hebben geleerd. Als ze terug zijn, is hun standing in de ogen van de dorpsbewoners én van hun man verhoogd in plaats van verlaagd.

Naast hun vorming ontvangen ze ook nog wat geld van UNFPA om hun leven weer op gang te trekken.

Het leven in gemeenschap heeft ook een therapeutische werking. Van de negentien patiënten die op dit moment bij Solidarité verblijven, wachten er elf om geopereerd te worden. Voor hen is het belangrijk dat zij de vrouwen zien die wel al geopereerd zijn. Neem nu Koubra Moutari. Het is een kleine vrouw, al even zonnig als de felgele jurk die ze draagt. Waar zij langskomt, barsten de omstanders uit in vrolijk gelach. Koubra is al een tijdje geopereerd, maar ze springt geregeld nog binnen in het ziekenhuis. Ze droomt van een eigen naaimachine om haar bedrijfje mee te beginnen. De jonge vrouw neemt ons mee naar haar dorp, Madara, op een tiental kilometer van Zinder. Onder een boom op een mat neemt Koubra geen blad voor de mond. Ze is dan wel goedlachs, de ellende zit diep en is nog lang niet vergeten. Voor haar hutje, dat is opgetrokken uit aarde en stro, steekt ze van wal. Ze doet het verhaal van de bevallingen die haar onderbuik kapot hebben gemaakt, het verhaal van haar twee doodgeboren kinderen. Ze verloor ook een klein dochtertje dat net vijf was geworden, aan malaria, haar man liet haar in de steek voor een ander. Mannen houden hier niet van vrouwen met gezondheidsproblemen, dat is duidelijk.

De kans is klein dat Koubra nog eens zal trouwen. Ze is nu 25 en dan ben je een oude vrouw in Niger. “Ik ben blij dat mijn ouders me niet dwingen om een andere man te vinden, want ik ben veel te bang om opnieuw zwanger te worden. Zelfs als ik naar een doopfeest ga en een boorling in mijn armen neem, breekt het angstzweet me al uit.”

De reconstructie van de blaas is een makkelijke ingreep, en niet duur. Het kan onder lokale verdoving met eenvoudig materiaal. Voor 235 euro krijgt een vrouw haar lichaamshygiëne terug, de kost van een paar winterlaarzen. Natuurlijk volstaat het niet om de boel onderaan weer op te lappen. De echte remedie tegen fistula is een mentaliteitsverandering én vrouwenrechten die naam waardig.

Net voor de zon ondergaat, verzamelen de vrouwen op de patio en beginnen ze te zingen: "Huilen doet ons niet genezen, alleen zijn doet ons niet genezen. Fistula is niet het einde, er is hoop." Hun stemmen klinken helder en vastberaden, ze klappen in hun handen om hun lied kracht bij te zetten. Ze glimlachen erbij, bevrijd van een zware last. En toch kan ik, bij de aanblik van die meisjes die hun levenslust teruggevonden hebben, niet anders dan te denken aan hen die nog altijd een verdoken leven leiden uit schaamte of omdat ze verstoten zijn. Het gezang van de vrouwen van Zinder is melancholisch en hoopvol tegelijk.

GOEDELE LIEKENS

WAT IS FISTULA?

Een verloskundige fistula is een bevallingsletsel dat onvoldoende verzorgd is. Het probleem wordt doorgaans veroorzaakt door verschillende dagen van arbeid met obstructie, zonder tijdige medische hulp - zoals een keizersnede - om de druk te verlichten. De gevolgen van een fistula zijn tragisch: de baby overlijdt gewoonlijk en de vrouw behoudt een chronische incontinentie. Zij is niet in staat droog te blijven en wordt vaak verlaten door haar echtgenoot en uitgestoten door haar familie en haar gemeenschap. Maar liefst 50.000 à 100.000 meisjes en vrouwen vervoegen elk jaar de rangen van de vrouwen met fistulen, 'les fistuleuses'. Algemeen wordt aangenomen dat wereldwijd twee miljoen vrouwen met dit probleem kampen.

- In 2003 lanceerde het UNFPA en zijn partners een wereldwijde campagne tegen fistula.
- De campagne is nu actief in meer dan veertig landen in Afrika, Azië en de Arabische wereld.
- Het doel van de campagne is om fistula in ontwikkelingslanden even zeldzaam te maken als in de geïndustrialiseerde wereld.
- De campagne richt zich op drie essentiële aspecten : preventie, behandeling en het ondersteunen van vrouwen na de operatie.
- Voor meer informatie of om de Campagne tegen Fistula te steunen: www.endfistula.org.